

HOE GA JE OM MET LASTIGE VRAGEN EN OPMERKINGEN OVER MENSEN OP DE VLUCHT?

Een inspiratiegids voor vrijwilligers

WAT DOET CARITAS INTERNATIONAL?

Caritas International helpt slachtoffers van geweld, natuurrampen en armoede, in hun eigen land of op de vlucht. Dat doet ze in samenwerking met partners uit haar lokale, nationale en internationale netwerken.

In België biedt Caritas International een humaan en individueel antwoord op elk migratieparcours en verdedigt ze de rechten van migranten en mensen op de vlucht. Caritas International begeleidt hen ook in de zoektocht naar duurzame oplossingen, met een speciale aandacht voor de meest kwetsbaren.

WAT IS OTHER TALK?

Migratie raakt aan de dromen, kansen, bezorgdheden en levens van heel wat mensen. Het gesprek over migratie moeten we dan ook met zorg en nuance voeren. Toch lijkt het migratiedebat vandaag zeer verhit te verlopen. **Other Talk** zoekt hoe we het gesprek over migratie weer genuanceerd kunnen krijgen. Concreet gaat Other Talk op zoek naar communicatie die verbindt, en tegelijkertijd overtuigend een hoopvolle en positieve visie op migratie uitdraagt.

Other Talk is een programma van 11.11.11, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Caritas International, Orbit, Tumult en IOM.

FIJN DAT JE JE ALS VRIJWILLIGER INZET VOOR MENSEN OP DE VLUCHT!

Waarom je voor dit soort vrijwilligerswerk hebt gekozen, weet je waarschijnlijk zelf wel.

Misschien vind je het boeiend om andere mensen en culturen te leren kennen. Misschien steek je graag de handen uit de mouwen en help je graag anderen. Of misschien trek je je het lot van mensen op de vlucht erg aan. Of misschien een combinatie van dit alles.

Maar niet iedereen is zoals jij en denkt zoals jij. De meeste mensen komen helemaal nooit in aanraking met personen op de vlucht. Ze vernemen er alleen over via de media. En afhankelijk van het nieuwsbericht, roepen migratie en mensen op de vlucht soms gevoelens van angst of verwarring bij hen op.

Waarschijnlijk krijg je weleens vragen over wat je precies doet als vrijwilliger en waarom je dat doet. En misschien ben je al wel eens in een gesprek beland met iemand die migratie en mensen op de vlucht helemaal niet zo'n warm hart toedraagt.

Wat zeg je dan in zo'n gesprek? En wat zeg je beter niet? Met wie loont het de moeite om in dialoog te gaan en met wie ga je het gesprek liever uit de weg? Kan je je gesprekspartner een andere blik geven op migratie en mensen op de vlucht? En welke blik dan?

In deze gids geven we je tips en inspiratie. Zodat je vol vertrouwen de boodschap kan vertellen die jij zo belangrijk vindt.

"Het is erg dat mensen in de Middellandse Zee verdrinken, maar eigenlijk zoeken ze het zelf. Ze moeten maar niet in zo'n bootje stappen."

"DE MEESTE MENSEN DIE HIER TOEKOMEN, ZIJN GELUKSZOEKERS. ZE ZIJN GEEN ECHTE VLUCHTELINGEN."

"Het is allemaal goed en wel dat we oorlogsvluchtelingen binnenlaten, maar wat als er ook terroristen tussen zitten?"

Je kent het vast wel: je bent op een familiefeest, je praat met je burens of vrienden en plots gaat het gesprek over mensen op de vlucht. Je hoort uitspraken waarmee je het niet eens bent.

Misschien ga je het gesprek uit de weg. Omdat je niet weet niet hoe je met de situatie moet omgaan, of omdat je je wat overvallen voelt door de uitspraak, of omdat je het gevoel hebt dat je niet genoeg kennis hebt om dit gesprek aan te gaan, of omdat je bezorgd bent om in een felle discussie te belanden, ... Je besluit om niet te reageren. Je bent **'handelingsverlegen'**, zoals dat heet.

Maar wie weet voel je juist een **'handelingsdrang'** en schiet je in de aanval. Je probeert je gesprekspartner te overtuigen van jouw visie, maar je luistert niet meer naar wat hij of zij te zeggen heeft. Je gesprekspartner laat zich ook niet doen en verdedigt zich. En luistert ook niet meer naar jou.

Of je nu handelingsverlegen bent of een handelingsdrang voelt, in geen van beide situaties kom je ertoe om je gesprekspartner te laten nadenken en een ander perspectief aan te reiken.

Wil je het gesprek graag op een andere manier aanpakken? Lees dan vooral verder!

Deze gids is bedoeld om je **inspiratie** te geven als je wil reageren op een opmerking van iemand.

Maar als je je omgeving graag een **andere blik** wil geven op migratie en mensen op de vlucht, kan dat ook op een proactieve manier.

Jij kan, als vrijwilliger, iets zeggen over een **positieve ervaring** die je hebt gehad. Of je kan een leuke anekdote vertellen. Of misschien wil je iets delen dat je boos, triest of verontwaardigd heeft gemaakt.

Ook zo breng je een **constructief** gesprek op gang over migratie en mensen op de vlucht!

MET WIE GA JE IN GESPREK?

Eerst en vooral: **voel je nooit verplicht om het gesprek aan te gaan.** Het is perfect oké om dat niet te doen. Of je wel of niet met iemand wil praten over migratie en mensen op de vlucht, hangt af van hoe je je op dat moment voelt, wie je tegenover je hebt staan, wat voor uitspraak er werd gedaan, ...

Als we praten over migratie en mensen op de vlucht, lijkt het al snel of mensen verdeeld zijn in **2 kampen**: aan de ene kant de voorstanders van migratie, aan de andere kant de tegenstanders. Als de twee kampen met elkaar in gesprek gaan, raken de gemoederen gauw verhit. We willen anderen nogal snel overtuigen van ons eigen gelijk.

Bovendien hebben we het gevoel dat de negatieve opinie overheerst: het aantal inwoners in Vlaanderen dat kritisch tegenover migratie staat, lijkt veel groter dan het aantal mensen dat er positief naar kijkt.

De **werkelijkheid is genuanceerder**. Slechts een minderheid van de Vlamingen heeft een uitgesproken mening ‘voor’ of ‘tegen’ migratie. De meesten zitten daartussenin. Ze hebben twijfels en bezorgdheden over migratie, maar tonen óók empathie voor mensen op

de vlucht. Ze zijn dus niet uitgesproken pro- of anti-migratie.¹ Daarnaast blijkt uit een enquête van de overheid dat bijna de helft van de Vlamingen diversiteit als een verrijking ziet, nog eens een derde staat er neutraal tegenover.²

Deze mensen nemen meestal niet actief deel aan het debat. Vaak kiezen ze ervoor om stil te blijven. Misschien omdat ze bang zijn voor de reacties van de sterke voor- of tegenstanders van migratie, of omdat ze denken dat ze te weinig weten over het thema, of...

We noemen deze groep mensen het ‘beweegbare midden’. Met hen kan je in gesprek gaan. Want de voorstanders van migratie zijn al ‘aan boord’. En de hardnekkige tegenstanders van migratie zijn dan weer heel moeilijk te overtuigen van het tegendeel. In het midden, dáár bevinden zich mensen met wie je in dialoog kan gaan.

¹ IPSOS, (2018) Opinions & attitudes towards migrants and refugees in Flanders.

² Agentschap Binnenlands Bestuur, (2024) Gemeente-stadsmonitor.

WAT ZEG JE DAN? (OVER FRAMES)

Via de radio, tv, het internet, kranten, tijdschriften, reclameboodschappen, flyers van politieke partijen, ... bereiken ons beelden en boodschappen van migranten en mensen op de vlucht.

De ene dag lees je een verhaal over een vluchteling die vertelt over de verschrikkingen die hij meemaakte tijdens zijn vlucht.

De andere dag zie je een foto in de krant van mensen op de vlucht die in een vies kraakpand leven.

Dan hoor je weer een politicus op de radio die wil laten berekenen wat migratie kost aan onze staatskas.

Aan de koffieautomaat vertelt je collega het verhaal van een vluchteling die Nederlandse les volgt omdat ze graag aan het werk wil in ons land.

En op het tv-nieuws zie je hoe jonge mannen met tientallen tegelijk in Marokko tegen de hekken klimmen om Spanje te bereiken...

Elke keer gaat het over migratie, maar elke keer anders. Allemaal zijn het 'frames'.

'Framing' is een bril waardoor je naar de werkelijkheid kijkt. Via framing vertel je (onbewust) aan je gesprekspartner wat je belangrijk vindt en wat minder.

Geen enkel frame toont een volledig beeld van de werkelijkheid. Een frame belicht altijd bepaalde zaken, en laat andere achterwege. Het is dus belangrijk om verschillende frames te zien, te horen, te lezen. Want samen geven ze een completer beeld van de **werkelijkheid**.

Over migratie en mensen op de vlucht identificeerden onderzoekers aan de KU Leuven 11 belangrijke frames. Het zijn 11 verschillende manieren om naar migratie te kijken. (Je vindt ze op de volgende bladzijde.) Sommige van deze frames presenteren migratie als een probleem, andere niet.

Hetzelfde onderzoek stelde vast dat de Vlaamse kranten meestal maar een paar van die frames gebruiken. Het frame van de **indringer**, het **controleframe** en het frame van het **slachtoffer** komen veel vaker aan bod dan de andere frames. Dat betekent dat de meeste Vlamingen die de media volgen een beperkt beeld van migratie krijgen.³

Jij als vrijwilliger kan op basis van je ervaringen andere frames aanbieden in een gesprek. Door jouw verhalen uit de praktijk laat je je gesprekspartner vanuit een ander perspectief naar de realiteit kijken.

Wees je bewust van je eigen referentiekaders!

Waarom hou jij er die bepaalde mening op na? Waar komt die vandaan? Werd die gevormd door het milieu waarin je opgroeide, de boodschappen die je het vaakst gehoord hebt, de nieuwsberichten die je leest? Als je het gesprek over migratie aangaat, wees je er dan van bewust dat ook jouw mening niet neutraal is. Ook jij vertelt niet 'de enige juiste' waarheid.

³ Van Gorp et al. (2020). Anders communiceren over migratie en vluchtelingen: Aan de slag met frames en counter frames. Leuven: Instituut voor Mediastudies, KU Leuven.

11 FRAMES OVER MIGRATIE

FRAME 1	BOTSENDE BESCHAVINGEN	
	<p>KERNBOODSCHAP: Nieuwkomers aanvaarden de regels van ons land niet. Hun waarden en normen gaan niet samen met de onze.</p>	<p>VOORBEELD: “Vlamingen krijgen het gevoel dat hun manier van leven bedreigd wordt door de cultuur van de nieuwkomers.”</p>
FRAME 2	DE VIJANDIGE INDRINGER	
	<p>KERNBOODSCHAP: Vluchtelingen en migranten zorgen voor overlast en maken de straten onveilig.</p>	<p>VOORBEELD: “De mensen die naar hier komen, kunnen gevaarlijk zijn. Er zitten heel wat terroristen en criminelen tussen.”</p>
FRAME 3	KOSTEN EN BATEN	
	<p>KERNBOODSCHAP: Vluchtelingen en migranten profiteren van het economisch paradijs. Onze eigen mensen blijven in de kou staan.</p>	<p>VOORBEELD: “We hebben het gevoel dat zomaar iedereen ons land binnen mag. Dat gaat niet samen met onze sociale zekerheid. Migratie kost ons handenvol geld.”</p>
FRAME 4	CONTROLE	
	<p>KERNBOODSCHAP: De toestroom van nieuwkomers wordt niet efficiënt aangepakt. Daarom is die niet meer te beheersen. Onder de Europese landen is er ook geen gelijke verdeling van de lasten die migratie met zich meebrengt.</p>	<p>VOORBEELD: “Er komt een tsunami aan vluchtelingen naar België. We kunnen dat niet aan. De lasten van migratie moeten beter worden verdeeld over de Europese landen. En er moeten strenge grenscontroles komen..”</p>

FRAME 5		HET ONSCHULDIGE SLACHTOFFER
	<p>KERNBOODSCHAP:</p> <p>Vluchtelingen en migranten moesten vertrekken uit hun thuisland, omdat ze fysiek, politiek of economisch bedreigd werden. Ze hebben hulp nodig.</p>	<p>VOORBEELD:</p> <p><i>“Mensen die vluchten kiezen daar niet zelf voor, ze doen dat met een reden. Ze zijn doodsbang en hebben al enorm veel meegemaakt.”</i></p>

FRAME 6		ALLEMAAL MENSEN
	<p>KERNBOODSCHAP:</p> <p>Nieuwkomers hebben dezelfde dromen, ambities en wensen zoals ieder van ons. We moeten hen warm opvangen.</p>	<p>VOORBEELD:</p> <p><i>“Dat migranten mensen zijn, wordt vaak vergeten. Het zijn mensen die het heft in eigen handen nemen.”</i></p>

FRAME 7		DIVERSITEIT
	<p>KERNBOODSCHAP:</p> <p>Nieuwkomers zijn een verrijking voor onze samenleving, zowel economisch als cultureel.</p>	<p>VOORBEELD:</p> <p><i>“Ik kende helemaal niets van hun cultuur. Soms luisteren we samen naar liedjes uit hun thuisland.”</i></p>

FRAME 8		WIN-WIN
	<p>KERNBOODSCHAP:</p> <p>Nieuwkomers dragen bij aan onze samenleving, waardoor de welvaart voor elk van ons groeit.</p>	<p>VOORBEELD:</p> <p><i>“Vraag en aanbod zijn nog niet op elkaar afgestemd. Maar nieuwkomers dragen meer dan gemiddeld bij tot onze economie en sociale welvaartsstaat. Het is een win-winsituatie voor iedereen.”</i></p>

FRAME 9	DE HELD	
	<p>KERNBOODSCHAP:</p> <p>Vluchtelingen hebben verschillende ontberingen overleefd (honger, folteringen, verkrachting ...) voor ze in dit land zijn aangekomen. Ze zijn daardoor mentaal weerbaarder geworden en hebben een enorm doorzettingsvermogen. Ze verdienen een kans om een beter leven op te bouwen.</p>	<p>VOORBEELD:</p> <p><i>“Ze vluchten weg van het oorlogsgeweld, en hebben dus al veel meegemaakt. Ze zijn enkel op zoek naar een betere toekomst.”</i></p>

FRAME 10	PANTA RHEI	
	<p>KERNBOODSCHAP:</p> <p>De constante beweging in de wereld is van alle tijden, migratie maakt daar deel van uit. Mensen hebben zich altijd verplaatst en zullen zich blijven verplaatsen.</p>	<p>VOORBEELD:</p> <p><i>“Migranten en mensen op de vlucht zijn een natuurlijk ‘iets’. Dat is altijd zo geweest en zal altijd zo blijven. De wereld is van iedereen.”</i></p>

FRAME 11	DE KLOOF	
	<p>KERNBOODSCHAP:</p> <p>In het thuisland van vluchtelingen en andere migranten is er vaak veel armoede en is het politiek heel instabiel. Zolang de algemene leefsituatie daar niet wordt aangepakt zullen mensen blijven migreren.</p>	<p>VOORBEELD:</p> <p><i>“We moeten de economische problemen in landen van herkomst aanpakken, zodat de kloof tussen Noord en Zuid verdwijnt.”</i></p>

HOE GA JE IN GESPREK?

Mensen voelen het meteen als je hen van iets wil overtuigen. Het is heel menselijk dat ze zich aangevallen voelen, en de neiging hebben om zich af te sluiten. Misschien hebben ze helemaal geen zin om te luisteren naar jouw argumenten.

Zorg voor een juiste 'setting'

Om te vermijden dat het een dovemansgesprek wordt, benader je je gesprekspartner best niet als een 'tegenstander', maar als iemand met wie je vanuit een gelijkwaardige positie ideeën uitwisselt. Ga naast je gesprekspartner staan of zitten, in plaats van ertegenover. Zo kom je een pak minder 'bedreigend' over.

Kies, als dat kan, voor een **een-op-een-gesprek** in plaats van een gesprek in groep.

Stel vragen

Luister goed naar je gesprekspartner en stel vragen. Ga er niet meteen van uit dat je begrijpt wat de ander bedoelt. Want misschien interpreteer jij – vanuit je eigen achtergrond – je gesprekspartner helemaal fout. Stel dus **open vragen** om misverstanden te vermijden. En trek niet te gauw conclusies.

Vragen stellen heeft nog een tweede positief effect: het dwingt je gesprekspartner om actief na te denken en – wie weet – zelf tot andere conclusies te komen. Je geeft de uitspraak van je gesprekspartner 'terug' door die letterlijk te herhalen en te vragen om die te verduidelijken. Bijvoorbeeld:

“Ik hoor je zeggen dat de meeste mensen die in België toekomen geen echte vluchtelingen zijn, maar gelukszoekers. Wat is volgens jou het onderscheid tussen een echte vluchteling en een gelukszoeker?”

Toon empathie

De meningen die we vormen zitten niet enkel in ons hoofd, maar ook in ons hart. We staan niet altijd stil bij de emoties die bepaalde thema's kunnen oproepen. **Uitspraken hebben daarom vaak twee lagen:** dat wat we letterlijk zeggen (de rationele argumenten) en dat wat we voelen (de emoties die eronder zitten). Bijvoorbeeld gemis, verlies, angst, onrechtvaardigheid, frustratie... Van die emoties zijn we ons niet altijd bewust, maar voor veel mensen zijn die vaak veel belangrijker dan de feiten.

Probeer dus op zoek te gaan naar de onderliggende gevoelens achter een uitspraak. Erken die gevoelens en toon er begrip voor. En nee, je hoeft het niet eens te zijn met je gesprekspartner, je kan intussen je eigen verhaal blijven vertellen.

Een oudere buurvrouw zegt bijvoorbeeld tegen jou:

“Ik vind het verschrikkelijk dat er alleen nog maar buitenlanders in onze straat wonen. Waarom moeten ze allemaal naar hier komen?”

Misschien word je boos als je deze uitspraak hoort. Maar wat zit eronder? Na wat doorvragen, geeft mevrouw aan:

“Vroeger kende ik iedereen in de straat en deed ik elke dag een babbeltje met de burens. Nu spreekt bijna niemand Nederlands. Ik begrijp hen niet en zij mij niet. Met wie moet ik nu nog praten?”

Je buurvrouw mist het sociaal contact en de verbondenheid met de buurt. Het wordt nu een heel ander gesprek dan wanneer je je zou beperken tot haar letterlijke uitspraak. Door erkenning te geven aan dat gevoel van gemis, en je buurvrouw haar verhaal te laten doen, zal ze zich meer gehoord voelen. En zo is de kans groter dat ze meer zal openstaan om op een andere manier naar de veranderingen in haar buurt te kijken.

☹️ Als je vindt dat een uitspraak écht niet door de beugel kan, is het belangrijk dat je je **grenzen aangeeft**. Maar blijf wel uitnodigen tot een gesprek. (Als je dat zelf ziet zitten, natuurlijk.) Bijvoorbeeld:

“Ik voel me heel ongemakkelijk als je dit soort woorden gebruikt. Maar dat neemt niet weg dat ik graag beter wil begrijpen hoe jij hierover denkt.”

Zoek wat jullie verbindt

Ook al verschillen je sterk van mening met je gesprekspartner, vaak zijn er toch waarden die je met elkaar deelt: eerlijkheid, veiligheid, rechtvaardigheid, vertrouwen, behulpzaamheid, loyaliteit, wederkerigheid, gevoel van verbondenheid, ... Ga op zoek naar die waarden die je deelt met je gesprekspartner en gebruik ze om de verbinding aan te gaan.

Een collega zegt bijvoorbeeld:

“ Vluchtelingen nemen de sociale woningen af van de mensen die het echt nodig hebben.”

Als je doorvraagt, ontdek je dat het bij je collega vooral om ‘eerlijkheid’ draait. Eerlijkheid is een waarde die jij waarschijnlijk deelt met je collega. Je hebt dus iets gevonden wat jullie verbindt. Daarna probeer je om vluchtelingen uit de rol van ‘zondebok’ te halen en te duiden op het eigenlijke probleem. Bijvoorbeeld zo:

“ Net als jij vind ik het belangrijk dat de toewijzing van een sociale woning eerlijk verloopt. Mensen die het moeilijk hebben, of ze nu Belgen of nieuwkomers zijn, komen op lange wachtlijsten terecht. Intussen leven ze in moeilijke situaties. Zo voelt het alsof ze met elkaar in competitie moeten gaan. En dat is jammer. Terwijl het eigenlijke

probleem het falend huisvestingsbeleid is. Iedereen in ons land heeft recht op een veilige woning, waar je ook vandaan komt.”

Vertrek vanuit jezelf

Spreek vanuit je eigen ervaringen als vrijwilliger. Migratie gaat over mensen, mensen die verhuizen en mensen die verwelkomen. Verhalen spreken veel meer aan dan droge feiten, cijfers en argumenten.

Tijdens een familiefeest zegt je oom:

“ Migratie kost ons handenvol geld. Onze sociale zekerheid kan dit niet aan.”

In deze uitspraak hoor je duidelijk het ‘kosten-batenframe’. Je zou kunnen antwoorden met feitelijke argumenten om aan te tonen dat je het niet eens bent met je oom:

“ Die of die studie toont aan dat migratie op lange termijn een positieve invloed heeft op de economie van het land waar mensen zich vestigen.”

De kans is klein dat je hiermee je oom van gedacht doet veranderen. Je zou ook kunnen zeggen:

“ In het opvangcentrum waar ik vrijwilligerswerk doe, ontmoet ik veel mensen die staan te popelen om te beginnen werken. Vaak hebben ze vaardigheden waar we hier in België een tekort aan hebben, en komen ze in aanmerking om een knelpuntberoep uit te oefenen zoals lasser of verpleegkundige.”

In plaats van over abstracte feiten en cijfers, gaat het gesprek nu over mensen. Concrete mensen, want jij kent hen. Je praat vanuit je eigen ervaring. Daarnaast bied je je oom een ander frame aan: het win-winframe. Dat ligt dicht genoeg bij zijn eigen uitspraak, zodat hij niet het gevoel heeft dat je zijn bezorgdheid negeert. En toch belicht het een duidelijk ander perspectief.

Durf je eigen twijfels en bezorgdheden te laten zien

Omdat jij je door je vrijwilligerswerk inzet voor mensen op de vlucht, denken mensen soms dat je heel militant bent en een extreme mening hebt. Maar vrijwilligers worstelen ook met heel wat twijfels en bezorgdheden – dat weet jij als geen ander. Geef dat gerust toe, zo kom je ook authentiek over.

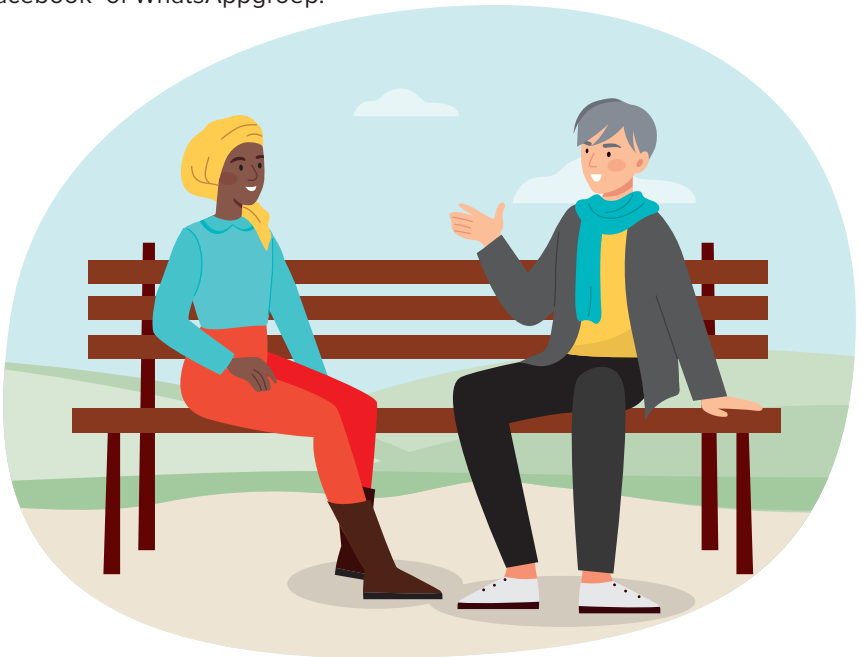

PRAAT EROVER MET ANDERE VRIJWILLIGERS!

Moeilijke vragen, netelige discussies over migratie en mensen op de vlucht: je collega-vrijwilligers worstelen er wellicht ook mee! Hoe pakken zij het aan?

Het kan deugd doen om regelmatig met je collega's samen te komen en te brainstormen over een goede aanpak. Of om van gedachten te wisselen, je hart te luchten en nieuwe energie op te doen. Samen weet je meer, en doe je vast een heleboel frisse ideeën op!

Vraag aan je begeleider (als je die hebt) om het te organiseren, of organiseer zelf zo'n samenkomst. Intussen kan je ook ervaringen uitwisselen in een Facebook- of WhatsAppgroep.

We hopen dat je met deze gids wat inspiratie hebt opgedaan om het gesprek aan te gaan over migratie en mensen op de vlucht.

Misschien voel je je wat zekerder, nu je de tips hebt gelezen.

Verwacht niet dat je mensen zal overtuigen na één gesprek. Als het je lukt om je gesprekspartner een andere kijk te geven op migratie en mensen op de vlucht, is dat al héél wat!

Bovendien heb je als vrijwilliger ook veel impact door gewoon te doen wat je doet. Door te laten zien waar je voor staat en waar je in gelooft, zet je ook anderen aan het denken.

Soms veranderen mensen van gedacht doordat iemand een positief zaadje in hun hoofd heeft geplant.

En wie weet, plant jij zo'n zaadje wel...

CONTACT

advocacy@caritasint.be

www.caritasinternational.be

caritasintbe

Redactie: Joke Dillen en Bénédicte Van Paeschen

Grafisch ontwerp: Anne Van Hootegem

Dankjewel aan het lerend netwerk van Other Talk, en aan alle vrijwilligers die mee nadachten over dit onderwerp.

Publicatie van: Caritas International

V.U. : Luc Van Haute, Liefdadigheidstraat 43, 1210 Brussel

HOE GA JE OM MET LASTIGE VRAGEN EN OPMERKINGEN OVER MENSEN OP DE VLUCHT?

Een inspiratiegids voor vrijwilligers

